

A BREZICEI TÁLALKOZÓ

Jugoszlávia belpolitikai élete 1936 okt. 1—1937 jan. 31 között; a parlament hosszú szünete; Zivkovicék szervezkedése; a kormány győzelme az elnökválasztáson; a községi választások eredményei; a konkordátum betérjesztése; a szent szinódus állásfoglalása; a katolicizmus helyzete; az ipeki patriarcha és a kormány; lappangó válság; a miniszterek a horvát kérdésről; Matek állásfoglalása; bizonytalanság a kormánypártban; a brdói audiencia; a szerb ellenzék kibontakozási terve; hamis hírek a sajtóban; mozgolódás Matek táborában; angol befolyás; a brezicei találkozó; eszmecsere; információk; Macek taktikája; Davidovic új audiencián; a szerb társadalom Stojadinovic ellen.

A DÉLSZLÁV PREMIER a községi választások kiírása óta azt hangoztatta, hogy e választások megejtése után elérkezik a horvát kérdés megoldásának ideje. E választások igazolni fogják, hogy mögötte áll a szerbek többsége, tehát ő van hivatva arra, hogy Macekkel megegyezzenek.

Stojadinovic e tétele nyíltan elismeri, hogy a jelenlegi törvényhozás bizalma neki csak technikai szempontból fontos: a parlamenti gépezetet kézben tartja. Az államügyek vitelére felhatalmazást csak a régensek adtak neki. A községi választások formájában akarja megszerezni a választók erkölcsi felhatalmazását. Mindenesetre aggályos parlamentarizmus az, mely üy alapokon nyugszik. Jugoszlávia még mindig diktatúra alatt áll.

A TÖRVÉNYHOZÁST a költségvetés megszavazása után (1936 március 31) hosszú szünetre küldte a kormány. Csak az alkotmányban előírt őszi ülésszak kezdő napjára (október 20) hívta újra össze. Nem törődött azzal sem, hogy ezzel nyilvánvaló törvényszegést követett el, hiszen a költségvetés kötelezte arra, hogy október i-ig a gyűlékezési és a sajtójogi reformot tető alá hozza. A közvélemény e törvénysértés fölött szó nélkül napirendre tért. Jugoszláviában alig érdekel valakit a jelen parlament és apró játéka.

Ismeretes, hogy július elején a diktatúrák újra szervezkedtek és a párt élére Zivkovic tábornokot emelték. Zivkovic és hívei azt remélték, hogy a szenátusban megmarad a többségük, a skupátinában meg erős kisebbségük lesz. Már szervezkedés közben csalódások érték őket. A párt tiszteletbeli elnöke, Uzunovic volt miniszterelnök, hosszú habozás után letette tisztségét. A diktatúra horvát híveinek egy tíz tagú csoportja Dr. Baricevic Jankó vezérlete alatt külön pártot alakított, az ú. n. Délszláv Klubot. A szenátusban is többen elhagyták Zivkovicot és a kormány új szenátorok kinevezésével is megerősítette sorait. (A szenátusnak 46 választott tagja van. Ugyanennyi tagot nevezhet ki a király.)

Az erőpróba a két ház elnökségének megválasztásakor volt. A skupátinában 370 képviselő közül eddig 315 nyújtotta be mandátumát és ezek közül 297 vett részt a szavazáson. A kormánypárt jelöltje, az eddigi elnök Ciric Stevan 193 szavazatot kapott, Zivkovic jelöltje Mihajlovic Ilija 56, Baricevic jelöltje Vukicevic Milan 10, Lázic Voja 2

szavazatot kapott, míg 36 szavazócédula üres maradt. Aelnökökké is a kormánypárt jelöltjei (Markic Franjo, Cvrkic Vojko és Vucetic Radovan) választottak meg. Amennyire meg tudtam állapítani, ekkor a kormánypártnak 182, a Zivkovic-pártnak 63 tagja volt, a többi képviselő a kisebb pártok és a pártonkívüliek között oszlott meg.

A szenátus 91 tagja közül 87 vett részt az elnökválasztáson. A kormány elnökjelöltje Mazuranic Zelimir 48 szavazatot kapott, Zivkovic jelöltje Tomašić Ljubomir eddigi elnök 39-et. Az aelnökjelöltek közül a kormánypárti Simonovic Milan 46, Karamehmedovic Hamdija 43, a zivkovicianus Ploj Miroslav 44, Krulj Uroš 41 szavazatot kapott. Az egyik aelnökséget tehát az ellenzék szerezte meg. Úgy látszik, hogy ekkor 46 kormánypárti, 42 zivkovicianus és 3 pártonkívüli szenátor volt.

A KÖZSÉGI VÁLASZTÁSOK befejeztéig a törvényhozást újra elnapolták. A választások a 9 banátusban szeptember 27. és december 6. között zajlottak le. A szavazás nyílt volt. A városokban nem volt választás. Ezekben továbbra is a kinevezett képviselő-testületek működnek. A községi választások súlyosabb visszaélések nélkül zajlottak le, de a nyílt szavazás mindig a hatalmon lévő párt kilátásait növeli.

Hivatalos jelentés szerint az ország 3762 községének 3,392.000 választója közül 2,240.000 vett részt a szavazáson, szóval a választók 66%-a. A leadott szavazatok 62.1%-a esett a kormánypártra, 12.2%-a az egyesült szerb ellenzékre, 17.1%-a a Maéek vezetése alatt álló parasztdemokrata koalícióra, Zivkovicékra mindössze 36.000 ember (16%) szavazott. Ennyi híve van annak a férfúnak, aki 7 éven át a legnagyobb hatalom volt Jugoszláviában!

Hogyha a banátusokat külön-külön tesszük vizsgálat tárgyává, sok érdekes eredményre jutunk. Az egyetlen szlovén banátusban, a drávaiban, a szavazatoknak majdnem 80%-át kapta meg a kormánypárt, de 20% esett Macekre is. A két horvát banátus közül a szávaiiban a választóknak csak fele szavazott, aminek az az oka, hogy a tiszta horvát községekben csak egy lista volt, a Maceké, tehát nem volt érdemes szavazni. Mind a szávai, mind a tengermelléki banátus községeinek több mint 80%-ában győzött Macek. Ez a győzelem a horvát parasztpárt javára írandó. A független demokrata-pártot szerb választói cserben hagyták és tömegesen a kormányra szavaztak. A dunai banátusban, ahová a Vajdaság tartozik, a kormánypárt a szavazatok 70%-át kapta meg, mert a kisebbségek majdnem teljes számban e listát támogatták. A szerb és a muzulmán jellegű banátusokban (Drina, Morava, Vardar, Vrbas, Zeta) a kormánypárt nagy többséget kapott. A katolikus horvátok azokban a banátusokban is, ahol kisebbséget képeznek, majdnem kivétel nélkül a parasztpártra szavaztak. Szóval a szlovének, muzulmánok és a kisebbségek nagy többsége, a szerbek kétharmada a kormánypártot támogatta, a szerbek egyharmada az egyesült ellenzék, a katolikus horvátok a horvát parasztpártot.

A KONKORDÁTUM betervezése volt a decemberben két hétig ülésezett parlament egyetlen fontosabb eseménye. Utána az ünnepek

miatt újra hazaküldtek a törvényhozást és csak február i-re hívták össze. A konkordátum körül keletkezett kavargás alapjaiban támadta meg Stojadinovic egész politikai koncepcióját. A kérdés elnapolásával ugyan sikerült a kormányválság kitörését megakadályozni, de a bomlás csirái ott erjednek a kormánypártban.

A Stojadinovic-kormány még 1935 július 25-én konkordátumot kötött a Szentszékkal. 1936 őszéig nem volt többsége a kormánynak, így a kényes javaslatot ratifikálásra be sem terjesztette. Az elnök-választáson elért győzelem után azonban Korosec kezdeményezésére a kormány megküldte a skupštinának javaslatát. A skupština a javaslat tanulmányozására egy bizottságot küldött ki. A közbejött események miatt azonban egyelőre nem ül össze a bizottság.

Az történt ugyanis, hogy a pravoszláv Szent Szinódus november-végi és decembereleji tanácskozása általánosságban állást foglalt bizonyos meghozott és tervbe vett egyházi törvények ellen, melyek a pravoszláv egyházat más egyházakhoz viszonyítva alárendelt helyzetbe hozzák, amennyiben e törvények más egyházaknak olyan privilégiumokat biztosítanak, amilyenekkel a pravoszláv egyház a régi Szerbiában sem bírt, ahol pedig államegyház volt. A célzás világos: a muzulmán egyházi törvényről van itt szó, mely ellen az ipeki patriarcha annak idején burkolt formában tiltakozott, és a konkordátumról. A Szent Szinódus a törvényhozás pravoszláv vallású tagjait felszólította, hogy a konkordátum ratifikálását akadályozzák meg. Miután ezek mindkét házból túlnyomó többségben vannak, a kormány nehéz helyzetbe került.

A konkordátum nincs teljes szövegében nyilvánosságra hozva, így bajos hitelesen megállapítani, mi a Szent Szinódus állásfoglalásának az oka. A kormány a lapoknak megtiltotta, hogy a konkordátumról írjanak. Így a sajtóból alig tudhatni meg valamit. Úgy látszik, hogy a konkordátum az állami hatalomtól nagy mértékben független belkormányzati, gazdasági és kulturális autonómiát biztosít a katolikus egyháznak. Állítólag az agrárreform címén elvett katolikus egyházi birtokokat vissza kellene adni és minden olyan törvényt revideálni, mely a katolicizmust sérti. A katolikus egyház szabadon állíthat új iskolákat és az Actio Catholica működése sem akadályozható meg.

Nem akarok a katolicizmust ért korábbi sérelmekkel foglalkozni. A most tárgyalás alatt álló négy hónap alatt is voltak olyan események, melyek eléggé elárulják azt, hogy Belgrád a katolikusokat másodosztályú állampolgároknak tartja. Srebrnic vegliai püspök külön könyvben (Kuda to vodi? Hová vezet ez?) állította össze a középiskolai tankönyvek katolikusellenes tanításait. Jugoszláviában tankönyvmonopólium van, ennél fogva ezekből a könyvekből kénytelenek még a katolikus iskolák is növendékeiket tanítani. Ivanisevic Ferenc szenátort a régenstanács a Délszláv Koronarend harmadik osztályával tüntette ki. Ez az Ivanisevic spalatói kanonok volt, de püspöke kénytelen volt állásától elmozdítani és a divinis eltüntetni. Az igazságügy-minisztérium katolikus osztálya élén változatlanul Cícic Ágoston fugitivus ferences áll, aki nemcsak Principet dicsőítette, hanem főpásztorát, Saric sarajevói érseket rágalmozás miatt világi bíróság elé állította azért, mert az érsek Cícic működését a Szentszékhez küldött

jelentésében a valóságnak megfelelően jellemezte. íicic érseke világi bíróság elé való állítása miatt excommunicatio alatt áll.

Érthető, ha a konkordátum az ilyen állapotoknak véget akar vetni. Kevésbé érthető, hogy egy más keresztény egyház ebben a maga sérelmét látja. Aligha tévedünk, mikor azt hisszük, hogy ebben az ipeki patriarchának a kormány iránt érzett animóztása is szerepet játszik. Barnabás patriarcha „a nemzeti és vallási egységnek Szent Száva értelmében való reinkarnációja“ — mint a belgrádi Balkán őt jellemezte — nem mulaszt el egy alkalmat sem, hogy ellenszenvét a kormány iránt ki ne mutassa. A diktatúra legexponáltabb alakjaival barátkozik. A szerb Szilveszteren éjfélkor a belgrádi székesegyházban főpásztori beszédében élesen kifakadt a kormány és a konkordátum ellen. Állítólag kiátkozással fenyegette meg a kormány tagjait az esetre, ha a konkordátumot ratiikáltatnák.

A katolikus főpapi kar január elején Zágrábban hat napig püspöki konferenciát tartott. A nyilvánosságra hozott határozatok egyike szerint „nyugodtan várják a ratifikálást“. Korosec egész hatalmi pozíciója a szlovén klérus támogatásán alapszik. KoroSec minden hájjal megkent politikus és kitűnő taktikus. Egyelőre mindenről sok a mondanivalója, csak a konkordátumról hallgat mélységesen. Azonban sem a katolikus püspöki kar, sem Korosec híveinek türelme nem lesz végtelen. A politikai művészet nagy mestere lesz az, aki ezt a konkordátumkérdést válság nélkül megoldja.

A HORVÁT KÉRDÉS volt a főtémája a községi választások különféle programbeszédeinek. A kormány tagjai is többnyire erről beszéltek. A meglepő az, hogy most is igen különbözőképpen. Október elején egy és ugyanazon a napon Spaho azt mondta, hogy a kormányformát és az állam határait kivéve minden egyébről lehet tárgyalni, Letica meg azt, hogy mind az állami, mind a nemzeti egység befejezett tény. A hó végén Jankovic azt hirdette, hogy a horvát kérdés meg lesz oldva, mihelyt a teljes egyenrangúság végre lesz hajtva. Törzsi, vallási és tartományi alapon való pártalakulásokat a kormány nem tűr. Másnap Kaludjercic a parlamentbe invitálta a horvátokat, hogy ott őket is kielégítő törvények hozassanak. November elején Jankovic megismételte az egyenrangúságról szóló tételét, azt a különös elméletet fűzve hozzá, hogy a federáció ellenkezik az egyenrangúsággal. Federációban ugyanis minden tartomány a maga életét éli, tehát az egyiknek jobban megy, a másiknak rosszabbul, nem egyformán. Másnap Kaludjercic korábbi nyilatkozatát azzal egészítette ki, hogy a kormány kész a horvátokra sérelmes törvényeket megváltoztatni, de csak az 1931-i alkotmány keretei között. A hó közepén Krek azt hangsúlyozta, hogy politikát csak a skupstinában lehet csinálni. Ha a horvátok valamit akarnak, jöjjenek oda. December elején Cvetkovic azt állította, hogy az állam határai (drzavna cjelina) és a nemzeti egység kérdésében a szerbek és a horvátok egyetértenek, csak a belkormányzat szervezete vitás.

Macek és hívei is ismételten nyilatkoztak a horvát kérdéstről, de sokkal egyöntetűbben beszéltek. November közepén Macek azt mondta, új alkotmányt követel és ezt csak egy új konstituante hozhatja

meg, még pedig úgy, hogy azt mind a szerbek, mind a horvátok, mind a szlovének többsége megszavazza. Hozzá tette ehhez, hogy a történeti tartományok, — Boszniát és a Vajdaságot hozta fel példának, — maguk határozzák meg közjogi helyzetüket az államban és a konstituante ezt iktassa törvénybe. A parasztpárt hivatalos lapja, a Seljaski Dom, megállapítja, hogy a községi választások csak azt igazolták, hogy Maček a horvátok vezére, hogy ki képviseli a többi nemzetet, az még vitás. Éppen ezért egyelőre csak beszélgetésekről (razgovor) és nem tárgyalásokról (pregovor) lehet szó. Macek szokásos karácsonyi üzenete hangsúlyozta, hogy sem tartalomban, sem procedúrában (új konstituante) nem változtatta meg követeléseit.

Mindez nem árul el semmiféle közeledést sem a két fél között. A kormány a kedvező külpolitikai helyzetben bízik. Azt reméli, hogy a horvátokat kifárasztja, egységüket megbontja és akkor egy nagyobb csoporttal az 1931-es alkotmány keretei között is megtalálja az együttműködést. Persze, hogy ezt elérje, ahhoz az is szükséges, hogy saját pártja fegyelmezetten kövesse. A konkordátum ügyén kívül azonban más bontó jelenségek is mutatkoznak a kormánypártban.

Az első pillanatra is feltűnik, hogy a szlovén és a muzulmán miniszterek állásfoglalása a horvát kérdésben előékenyebb a szerb miniszterekénél. A vrbasi muzulmánok 40%-a a községi választásokon nem szavazott a kormánylistára. A macekiánus muzulmánok a drinai banátusban külön szervezetet létesítettek és MeSic Adem aga vezérlete alatt tüntető felvonulást rendeztek Zágrábba. KoroSec hívei otthon Szlovéniában (drávai banátus) kizárólagos szlovén politikát folytatnak. A Slovenec, Korosec lapja, teljes politikai decentralizációt hirdet és a leendő szlovén autonómia hatáskörét úgy fogalmazza meg, hogy ez alig különbözik a horvát követelésektől. A kormánypárt egy horvát tagja, nemrég még Stojadinovic minisztere. Miskulin, nyíltan megkérdezte: mi a jobb, az-e, ha a délszlávok egy nemzet, de maraksznak egymással, vagy az-e, ha három nemzet, de megegyeznek?

Más részről a diktatúrák veszedelmeztetik a kormánypárt egységét. Baricevic Jankó a skupStina egyik decemberi ülésén azt mondta, Macek az egész egyezkedési komédiával csak a horvát szuverenitás elismerését akarja elérni. A szuverenitás birtokában a horvát követelések honorálását esetleg az államon kívüleső faktoroktól fogja kívánni. Éppen ezért a kormány eltávolítását sürgette és egy erős személyiség uralmát. Szóval a nyílt diktatúrát. És a kormánytámogató szenátorok és képviselők 95%-a diktatúrák múlttal bír!

PÁL HERCEG késő őszi londoni útja előtt, november 8-án, a szlovéniai Brdón ötórás audiencián fogadta a horvát nemzet vezérét. Az audiencia informatív jellegű volt. Amennyire a négy szem közt lefolyt tárgyalásokról hitelesen lehet tájékozódni, Macek az 1931-es alkotmány egyszerű megszüntetését ajánlotta. Szerinte, ha Sándor király oktrojálhatta ez az alkotmányt, Pál herceg eltörülheti. Azután új konstituante választását kívánta, mely az alkotmányt már idézett nyilatkozatai értelmében egészen szabadon hozná meg, de Macek garantálja a dinasztíának és az állam határainak elismerését. Figyel-

meztette a régensherceget, hogy Jugoszlávia ez újjászervezése nélkül a helyzet csak romlani fog és eljőhet az az idő, amikor már minden engedmény hiábavaló lesz.

Egy nappal később került nyilvánosságra a szerb demokratapárt kibontakozási terve, mégpedig olyan beállításban, mintha ezt az egész szerb ellenzék elfogadta volna. A program mindössze két pontból áll: 1. elismerik a horvát nemzet történeti individualitását, 2. megállapítják, hogy a reformokat csak új alkotmány útján lehet meghozni. A terv nem nyilatkozik az állam berendezéséről, nem állapítja meg az új alkotmány meghozatalának a módját, de kétségtelenül közeledést jelent Maóék követeléseivel. A program kommentárjaiból az derült ki, hogy a kísérlet háttérben egy a mai kormánypartból, a szerb ellenzékben és Maéék híveiből alakuló koncentrációs kormány terve állott.

A két meglepő eseményt a szerb sajtó egy része úgy állította be, mintha a szerb-horvát megegyezés befejezett dolog volna. A szerb propaganda szolgálatában álló, a kritikátlanul szenzációkat hajhászó, vagy a délszláv ügyekben tájékozatlan külföldi lapok nagy része készséggel adta tovább a „hiteles“ értesítéseket. Ezeket viszont átvették a délszláv lapok. Teljes kavarodás volt a dolog következménye. Belgrádban, Zágrádban miniszteri listák keringtek és mindenki tudni vélte a megegyezés részleteit.

A zűrzavar e napjaiban derült ki, hogy Maéék mögött sem sorakozik fel teljes egységben a horvát nemzet. A zágrábi egyetemi ifjúság jogpárti része már a múlt tanévben a horvát parasztpárti klubtól független klubokat alakított. Most a jogpárti ifjúság és pártfogói Maóeket árulónak kiáltották ki és ellene röplapot tettek közzé. Az akció ugyan hamarosan leszerelődött, de bizonyos kedvetlenséget hagyott maga után. Persze a jogpárti elégedetlenség csak szerb-horvát megegyezés esetén volna Maóekre nézve veszedelmes.

Macek táborában egy más bizonytalanság is jelentkezik. A független demokrata-párt megürült elnöki székébe az elhúnyt vezér, Pribicevic Svetozar testvéröccsét, Ádámot emelték. Ez hosszú idő óta a Rigómezőn él és a horvát politikai élettel meglehetősen elvesztette kapcsolatait. Nyilatkozatai nem számolnak mindig a horvát érzékenységgel. Felfogásában közelebb áll Davidovichhoz, mint Macekhez. Hozzávéve ehhez a párt nagy vereségét a községi választásokon, bizonyos dezorientáció jelei mutatkoznak. Így történhetett meg, hogy Kostic a Vremében nyíltan állást foglalt a koncentráció mellett, Kemanovic meg a banjalukai Otadzbinában kijelentette, hogy a vrbasi banátus különállást követel magának az államon belül és ki is dolgozta ez autonómia tervét.

Bizonyos az, hogy angol részről a szerb-horvát megegyezést nagyon erőltetik. Bajos összefüggést nem látni Scotus Viator őszi jugoszláviai utazgatása, a brdói audiencia és Scotus Viator új londoni audienciája között. És bajos összefüggést nem látni a brdói audiencia és Davidovic kibontakozási terve között, különösen akkor, mikor a Londonból alig visszatért régensherceg december 16-án kétórás audiencián fogadta az öreg Davidovic Ljubát. Változatlanul áll az, ha Davidovic meg tudna egyezni Macekkel, kormányra jutna, hiszen sem a szlovének,

sem a muzulmánok, sem a kisebbségek nem állnák útját az új kombinációnak.

BREZICE szlovén helység határában fekszik az Attems grófok Dubrava nevű kis vadászkastélya, mely ma egy zágrábi nagyiparos, Deutsch-Maceljski, tulajdona. Itt találkoztak a svájci üdülésről hazatérő délszláv premier és Macek 1937 január 15-én. A 11⁴⁵—15 óra között lefolyt találkozót az ebédidő kivételével Stojadinović és Macek kettesben lefolyt beszélgetése tölti ki. Azután mindketten autón Zágrábba mentek, de külön-külön saját kíséretükkel. A miniszterelnök Zágrábban Ruzic szávai bánnál vacsorázott és még az éjszaka folyamán vasúttal tovább utazott. Zágrábban nem találkozott Macekkel.

Ezek a külsőségek magukban is elárulják, hogy Brezicén sem megegyezés nem történt, sem lényeges közeledés. Most már nemcsak Macek sajtója volt óvatos, hanem Stojadinovićé is. Előre bejelentették, hogy a találkozó nem fog döntést hozni. Különösen feltűnő volt a zágrábi Obzor január 10-i hosszú vezércikke, mely Macek nyilatkozatai szellemében fejtette ki, hogy informatív jellegű beszélgetésről lehet egyelőre szó és csak ha a premier magáévá tenné Macek modus procendendijét, akkor kerülhet sor komolyabb, bár még mindig kötelezettség nélküli, tárgyalásokra. Ezzel a józansággal teljes ellentétben a külföldi, köztük a magyar sajtó egy része is, megint harsogott a szenzációs hírektől és megint mint befejezett tényt ünnepelte a szerb-horvát megegyezést.

Eddig sem Macek, sem Stojadinović nem nyilatkoztak beszélgetésük tartalmáról. Korosec két nap múlva pártja laibachi gyűlésén azt hangsúlyozta, hogy a horvát kérdés megoldásához türelem kell, hogy a brezicei találkozó nem rontott a helyzeten, hanem javított és hogy a kormány még évekig a helyén marad, hiszen nincs, aki utána következhetnék. A félhivatalos kormánypárti Vreme szerint sem a premier, sem Macek nem adták fel eddigi álláspontjukat, újabb találkozás jelenleg nincsen tervbe véve, de az érintkezés módjára nézve megegyezés történt. Macek hivatalosa, a Seljacki Dom, a találkozó fontosságát abban látja, hogy íme a kormány maga is érzi a jelen helyzet tarthatatlanságát, de hogy lesz-e Brezicének valami következménye, azt csak a jövő fogja megmutatni. A kormánypárt hivatalos lapja, a Samouprava, teljes tíz napig nem mondott véleményt, akkor is csak annyit árult el, hogy a kormány befejezte működése első étapeját, a szenvedélyek lecsillapítását, most jön a második étape: a politikai, szociális és közgazdasági reformok megvalósítása.

Szándékosan mellőzzük a nem-hivatalos sajtó kommentárjait: boldogulnak az eddigi információkkal is! Stojadinović és Macek eszmecsereét folytattak a horvát kérdésről. Mindketten fenntartották eddigi nézeteiket, de mindkettőjük hajlandó a másikkal megegyezni, ha az enged elveiből. Ha valami új mozzanat merülne fel, megállapodtak az eszmecsere folytatásában. Addig pedig csinálja mindegyik a másiktól függetlenül a maga dolgát. A kormány programjában ott szerepelnek a politikai reformok. Korocec újévi belgrádi rádió-beszédében bejelentette, hogy a reformokat „lehetőleg“ a horvátokkal egyet-

értőleg hozza meg. A premier a kormány e tervét közölte Macekkel és a horvát nemzet vezérének semmi oka sem volt ezt örvendetesen tudomásul nem vennie. A szerb-horvát megegyezés ügye Brezicéu egyáltalán nem jutott előbbre. A kormány szokásos frázisával élve legfeljebb az atmoszféra javításáról lehet szó. Ma éppoly bizonytalan, mint Brezice előtt, lesz-e megegyezés, sőt, hogy eljutunk-e odáig, hogy komoly tárgyalásokra sor kerül. Macek igen jó taktikusnak bizonyul. Minden ajtót nyitva hagy maga mögött és a végső döntés percéig biztosítja a horvát nemzet önrendelkezési jogát, anélkül hogy Belgrádot provokálná. Stojadinovic minden helyzeti fölénye mellett is nem tud Macek fölé kerekedni.

El kell ismernünk, hogy ez nemcsak Stojadinovic hibájából van így. A szerb ellenzék nem az az elhanyagolható mennyiség, aminek a premier feltünteti. Egy nappal a brezicei találkozó után Pál herceg megint hosszú audiencián fogadta Davidovicot és ebédre is magánál tartotta. Korošec bizonykodása, hogy nincs, aki utánuk következhetnék, ez audiencia jelentőségét akarta leszállítani. A szerb ellenzék nem egységes, nem fegyelmezett, de nagy helyzeti előnye, hogy a szerb tradíciók letéteményese és Macekhez a kormánypártnál mégis közelebb áll. Ha megtalálná azt a bizonyos formulát, mellyel Maceket Belgrádnak szállítani tudná, holnap uralomra jutna.

A kormányra nézve más kedvezőtlen jelenségek is mutatkoznak. A szerb társadalom széles rétegeiben egyre fokozódó bizalmatlanság tapasztalható Stojadinovic iránt. Január végén Szent Száva ünnepén és a Szerb Kir. Tudományos Akadémia fennállásának félszázados évfordulóján minden szónok feltűnően hangsúlyozta a szerb kultúrának a pravoszláviával való összeforrottságát. Ugyancsak január folyamán a szerb közélet egyik legtiszteltebb alakja, Jovanovic Slobodan belgrádi egyetemi tanár vezérlete alatt megalakult a Szerb Klub. Arandjelovic Dragoljub egyetemi tanár, a klub oszlopos tagja, azt mondta, itt az ideje észrevenni, hogy szerbek is vannak Jugoszláviában / A szerb társadalom a nem-szerb elemekkel való örökös paktálásban a szerb hegemonia és a szerb autochton kultúra veszedelmét látja. Az öreg Pasic értett ahhoz, hogy az új részek politikusait különböző nagyszerb pártok segédcsapataivá tegye. Ma a szlovének és a muzulmánok a kormánypártnak a szerbekkel elvileg legalább egyenrangú faktorai és a kurvátokkal való megegyezés esetén az is előfordulhat, hogy a lakosság 40%-át képező szerbséget ők szorítják háttérbe. Ez mint feltevés is elfogadhatatlan a szerb polgár számára!

Stojadinovicot Pál herceg bizalma, kétségtelen ügyessége, a hatalom tartásában való szívóssága többször keresztül is segítette nehéz helyzeteken. Szerencsecsillaga ma is magasan ragyog a horizonton. De a délszláv helyzet objektív mérlegelésénél lehetetlen figyelmen kívül hagyni az említett jelenségeket.

BAJZA JÓZSEF